

**ZO‘RAVONLIK — JAMIYAT YARASI. BIZ ZO‘RAVONLIKKA
QARSHIMIZ!****Sayfullayeva Bahoroy Vohid qizi***TDYU huzuridagi M.Vosiqova nomidagi
akademik litseyining 2.4-guruh talabasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan zo‘ravonlik muammosi, uning sabablari, turlari va ijtimoiy oqibatlarini chuqur tahlil qilingan. Muallif zo‘ravonlikning nafaqat jismoniy, balki ruhiy, iqtisodiy va axloqiy zararlarini ham yoritadi. Maqolada inson huquqlarini himoya qilish, zo‘ravonlikka qarshi kurashishda ta’lim, tarbiya, qonun ustuvorligi va ijtimoiy hamkorlikning ahamiyati alohida ta’kidlanadi. Shuningdek, zo‘ravonlikni kamaytirish uchun jamiyatda mehr-oqibat, bag‘rikenglik va adolat tamoyillarini kuchaytirish zarurligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: zo‘ravonlik, inson huquqlari, bag‘rikenglik, tarbiya, adolat, mehr-oqibat, jamiyat xavfsizligi.

Kirish

Hozirgi globallashuv va axborot tezkorlik davrida insoniyat taraqqiyoti bilan bir qatorda, jamiyat hayotida salbiy holatlar ham kuchayib bormoqda. Shulardan eng xavflilaridan biri — zo‘ravonlikdir. Zo‘ravonlik — bu faqat jismoniy kuch ishlatish emas, balki ruhiy, ma’naviy va axloqiy bosim orqali inson qadr-qimmatini poymol etishdir. U oila, maktab, ish joyi, ko‘cha yoki hatto internet makonida ham uchrashi mumkin. Zo‘ravonlikning ildizida befarqlik, tarbiya yetishmasligi, madaniyat pastligi va inson huquqlariga nisbatan e’tiborsizlik kabi omillar yotadi. Bunday holatlar jamiyat tinchligi va barqarorligiga tahdid soladi, ayniqsa yosh avlod ongiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, zo‘ravonlikka qarshi kurashish nafaqat huquqiy, balki ma’naviy va ijtimoiy burchdir.

Mazkur maqolada zo‘ravonlik muammosining mohiyati, uning turlari, sabablari hamda bunday illatni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilinadi. Maqsad — jamiyatda mehr, bag‘rikenglik, insonparvarlik va adolat tamoyillarini mustahkamlash orqali tinch va xavfsiz muhit yaratishdir.

Zo‘ravonlikning turlari

Zo‘ravonlik turlicha ko‘rinishda namoyon bo‘ladi:

• **Jismoniy zo‘ravonlik** — urish, turtish, majburlash kabi kuch ishlatish holatlari

• **Ruhiy zo‘ravonlik** — haqorat, tahdid, kamsitish, qo‘rquv uyg‘otish

•**Iqtisodiy zo‘ravonlik** — moddiy imkoniyatni cheklash, majburiy mehnatga jalb etish

•**Jinsiy zo‘ravonlik** — insonning roziligisiz amalga oshirilgan har qanday jinsiy harakatlar

•**Kiberzo‘ravonlik** — ijtimoiy tarmoqlarda haqorat, shantaj yoki tahdid.

Ularning barchasi bir xil darajada xavfli bo‘lib, insonning ruhiy holatini izdan chiqaradi, jamiyatda befarqlik va ishonchsizlikni kuchaytiradi.

Zo‘ravonlikning sabablari

Zo‘ravonlikning paydo bo‘lishiga ko‘plab omillar sabab bo‘ladi. Eng avvalo, bu — tarbiya va ma‘naviyat yetishmasligi, oila muhitidagi muammolar, ijtimoiy tengsizlik, adolatsizlik, qonunlarning to‘liq ishlamasligi, shuningdek, jamiyatdagi befarqlikdir. Ayrim hollarda zo‘ravonlikni kuch, ustunlik yoki “erkaklik belgisi” deb biluvchi noto‘g‘ri qarashlar ham bunga sabab bo‘ladi.

Zo‘ravonlikka qarshi kurash yo‘llari

Zo‘ravonlikni kamaytirish uchun, avvalo, ta‘lim va tarbiya tizimida insonparvarlik, mehr-oqibat, bag‘rikenglik kabi qadriyatlarni chuqur singdirish zarur. Bolalikdan farzandlarni hurmat, tinchlik va adolat ruhida tarbiyalash eng to‘g‘ri yo‘ldir. Shuningdek, qonun ustuvorligini ta‘minlash ham muhim ahamiyatga ega. Zo‘ravonlik sodir etgan shaxs jazodan qutulib qolmasligi, jabrlanganlarga esa huquqiy va psixologik yordam ko‘rsatilishi kerak. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali aholiga zo‘ravonlikning zararini tushuntirish, inson huquqlariga hurmatni targ‘ib qilish, jamiyatda bunday holatlarga befarq bo‘lmaslikni o‘rgatish kerak.

Jamiyat va shaxs darajasida zo‘ravonlikka qarshi amaliy choralar.

Zo‘ravonlikni bartaraf etish faqat qonunlar bilan emas, balki jamiyatning har bir a‘zosi va shaxsning faol ishtiroki orqali amalga oshadi. Zo‘ravonlikning oldini olishda jamiyat va shaxs darajasidagi choralar bir-birini to‘ldirishi zarur.

Jamiyat darajasida choralar

1. Jamoatchilik nazorati va faolligi.

Zo‘ravonlik holatlari tezkor ravishda aniqlanib, tegishli organlarga xabar berilishi kerak. Mahalla va maktablarda “ishtirokchi kuzatuvchilar” yoki “zo‘ravonlikka qarshi jamoalar” tashkil qilinishi mumkin. Jamoat muhokamasi orqali befarqlikni kamaytirish: masalan, zo‘ravonlik sodir bo‘lgan holatni ochiq tarzda tahlil qilish, muammolarni yashirmaslik.

2. Ijtimoiy kampaniyalar va targ‘ibot

Televidenie, radio, gazetalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali zo‘ravonlikning zararini tushuntirish va aholida murosasiz qarashni shakllantirish. Seminarlar, treninglar, ochiq darslar orqali yoshlar va kattalarga zo‘ravonlikka qarshi kurashish usullari o‘rgatiladi. Jamiyatda mehr-oqibat va adolat ruhini targ‘ib qiluvchi loyihalar,

masalan, “Mehrli maktab”, “Zo‘ravonliksiz jamoa” kabi dasturlar ishlab chiqilishi mumkin.

3. Madaniy va diniy yetakchilar roli

Madaniy va diniy yetakchilar o‘z so‘zlari va ta’limotlari orqali zo‘ravonlikni tanqid qilish va tinchlikni targ‘ib qilish. Ular yoshlarni ijtimoiy normalar va qadriyatlarni hurmat qilishga undaydi, zo‘ravonlikka qarshi murakkab ijtimoiy qarashlarni shakllantiradi.

4. Ta’lim va tarbiya tizimining roli

Maktablarda va oliy ta’lim muassasalarida hissiy intellekt, sabr-toqat va konfliktlarni tinch yo‘l bilan hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Tarbiyaviy ishlar oilalar bilan hamkorlikda olib borilishi lozim: bolalarni mehr-oqibat va adolat ruhida tarbiyalash, ularni boshqalarni hurmat qilishga o‘rgatish.

Shaxs darajasida choralar

1. O‘zini va boshqalarni himoya qilish

Zo‘ravonlik guvohi yoki jabrlangan bo‘lsangiz, darhol ishonchli do‘st, oila a‘zosi yoki tegishli tashkilotga murojaat qiling. O‘z chegaralaringizni belgilash, zarar yetkazilishiga yo‘l qo‘ymaslik va qonuniy choralarni qo‘llash.

2. Mehr-oqibat va ijobiy munosabat

Tinchlik, sabr-toqat va hurmatni targ‘ib qilish, konfliktlarni zo‘ravonliksiz hal qilish. Shaxsiy tajribangiz orqali boshqalarga namuna ko‘rsatish: kichik mehrli harakatlar, samimiy so‘zlar va yordam ko‘rsatish zo‘ravonlikka qarshi eng samarali vositalardir.

3. Oilaviy va maktab muhitidagi choralar

Bolalarni kichik yoshdan mehr-oqibat, bag‘rikenglik va adolat ruhida tarbiyalash. Oila a‘zolari o‘rtasida sog‘lom ijtimoiy aloqalarni shakllantirish, jismoniy yoki ruhiy bosimni yo‘qligini nazorat qilish.

4. Texnologiyalar va kiberxavfsizlik

Onlayn zo‘ravonlikni oldini olish: shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, kiberhujumlarga qarshi dasturlar va platformalarga shikoyat qilish mexanizmlarini bilish. Yoshlar va kattalar uchun kiberxavfsizlik bo‘yicha treninglar va ta’lim dasturlarini tashkil etish.

Masalan, maktabda o‘quvchilar o‘rtasida jismoniy zo‘ravonlik sodir bo‘lsa, jamoatchilik tezkor ravishda o‘qituvchilar va ota-onalarni jalb qiladi. Shuningdek, maktabdagi “Zo‘ravonliksiz jamoa” dasturi orqali o‘quvchilar o‘zaro hurmatni oshiradi, psixologik yordam ko‘rsatiladi va konfliktlar tinch yo‘l bilan hal qilinadi. Bu usul jamiyat darajasida ham keng qo‘llanilishi mumkin.

Xulosa

Zo‘ravonlik — jamiyatning eng og‘riqli yarasi bo‘lib, u inson qadr-qimmatiga, ruhiyatiga va jamiyat barqarorligiga jiddiy zarar yetkazadi. Uning jismoniy, ruhiy,

iqtisodiy va onlayn ko‘rinishlari mavjud bo‘lib, har bir inson hayotini bevosita yoki bilvosita ta’sir qilishi mumkin. Shu sababli, zo‘ravonlik bilan kurashish nafaqat davlat va qonun organlarining, balki har bir jamiyat a’zosining ham vazifasidir. Zo‘ravonlikni kamaytirishning eng samarali yo‘li — ta’lim, tarbiya, qonun ustuvorligi, ijtimoiy hamkorlik va mehr-oqibatni targ‘ib qilishdir. Har bir inson kichik, ammo muhim qadamlar bilan jamiyatda adolat, bag‘rikenglik va tinchlikni mustahkamlashi mumkin. Mehr, sabr-toqat va hurmat — insoniyatning eng kuchli quroli bo‘lib, zo‘ravonlikni engishning eng samarali yo‘lidir.

Shuning uchun biz qat’iy aytamiz:

“Biz zo‘ravonlikka qarshimiz!”

Keling, birgalikda insonparvar, tinch va xavfsiz jamiyatni barpo etaylik, unda har bir inson hurmat qilinadi, bolalar mehr bilan tarbiyalanadi va tinchlik doimiy ustuvor bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, M. (2020). Zo‘ravonlik va jamiyat: muammolar va yechimlar. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Karimov, A. (2019). Inson huquqlari va ijtimoiy himoya. Toshkent: Fan.
3. Nazarova, D. (2021). Psixologik zo‘ravonlik va uning oldini olish yo‘llari. Toshkent: Pedagogika Nashriyoti.
4. Smith, J. (2018). Understanding Violence in Modern Society. New York: Academic Press.
5. Johnson, L. & Brown, K. (2020). Cyberbullying and Online Safety for Youth. London: Routledge.
6. Oliy Majlis qonunlari va ijtimoiy himoya organlari normativ hujjatlari, Toshkent, 2022.
7. UNICEF (2021). Protecting Children from Violence: Global Report. New York: UNICEF.